

BİRECİK'TE KENDİRCİLİK HAKKINDA

Asistan Ejder KALELİOĞLU

Lif nebatlarından olan kenevir (kendir) ziraatı memleketimizin birçok vilâyetlerinde yapılır. Fakat yurdumuzda kendircilik denince Kastamonu vilâyeti akla gelir. Halbuki Urfa vilâyeti kendircilik bakımından Kastamonu'dan hiç de geri kalmaz. Urfa vilâyeti içerisinde bilhassa Birecik kasabası kendircilik konusunda ciddi bahse değer. İşte aşağıdaki kısa notumuzda Birecik kasabasındaki bu önemli ekonomik olayı duyurmaya çalıştık.

Yurdumuzda en geniş kenevir ekim alanları sırayla İzmir, Kastamonu ve Urfa vilâyetleri içerisinde yer almaktadır. Türkiye'de, 1963 istatistiklerine göre kenevir ekim alanı 11300 hektardır¹. Bu alanın yarısından fazlası (%53'ü) İzmir, Kastamonu ve Urfa vilâyetleri dahilinde yer alır². Diğer taraftan yine 1963 yılında Türkiye kenevir lifi istihsalı 9500 tondur. Bunun 6185 tonu yani %65'i yine bu üç vilâyetten sağlanır³. Kenevir, Kastamonu ve Urfa vilâyetlerinde lifleri için yetiştirildiği halde, İzmir vilâyetinde daha ziyade tohumlarından istifade için ekilmektedir. Öyle ki 1963 yılında Türkiye'nin kendir tohumu istihsalı 5700 tondur. Bunun 2781 tonu yani aşağı yukarı %50'si İzmir vilâyeti içerisinde istihsal edilmektedir.

1 Ziraî Bünye ve İstihsal 1961-1963, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No. 469, Ankara 1965.

2 Kenevir ekim alanı 1963 yılında bu üç vilâyette şöyledir: İzmir vilâyeti 2500 hektar, Kastamonu vilâyeti 1858 hektar, Urfa vilâyeti 1630 hektar.

3 Bu üç vilâyetin 1963 yılında kenevir lifi istihsalı aşağıdadır:

Kastamonu Vilâyeti	2450 ton
Urfa vilâyeti	2020 ton
İzmir vilâyeti	1715 ton

Böylece Urfa vilâyeti 1963 yılında kenevir ekim alanı bakımından Türkiye'de üçüncü, kenevir lifi istihsalinde ise ikinci sırayı işgal eder. Yaklaşık olarak Urfa vilâyeti Türkiye kenevir lifi istihsalinin beşte birini (%21,3) verir.

Kenevir Urfa'nın sulak köylerinde bilhassa Sürüç Ovasında bol miktarda yetiştirilir. Ayrıca Birecik kazasının batısında, Gaziantep vilâyetine bağlı Nizip kazasının bazı köylerinde de, Urfa yöresi kadar olmamakla beraber azçok kenevir ziraatı yapılır. Bu sahalarda kenevir Mart ayı sonları ile Nisan ayında tohum olarak toprağa atılır. Yetiştirme devresi müddetince kendir bitkisi haftada bir defa sulanır. Ağustos ayında artık kenevirin hasadına başlanır. Hasat edilen kenevirler ekseri hemen yetiştirme mahallinde işlenmez. Kenevir çubukları Birecik halkı tarafından toplanarak, Birecik'e getirilir ve Birecik Köprüsü altında Fırat Vâdisinde harmanlanır. Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında Birecik Köprüsü üzerinden geçen yolcular kendir harmanlarına ve kendir işçilerinin faaliyetlerine şahit olurlar (Resim: 1). Fırat Vâdisine getirilen kendir çubukları bir müddet kurutulduktan sonra, demetler halinde ıslatılmak üzere Fırat nehri bu aylarda berrak akan sularına üzerlerine büyük taşlar konularak terkedilir (Resim: 2). Su içerisinde bir hafta kalan kendir çubukları çıkarılarak, kadın ve genç kızlar tarafından çubuklar kırılır ve lifleri soyulur (Resim: 3). Bu liflerden bir kısmı dövülerek sıva ve bazı işlerde kullanılmak üzere öylece piyasaya arz edilir (Resim: 4). Fakat soyulan kenevir liflerinin büyük bir kısmı erkekler tarafından iptidai usullerle kurumayı önlemek gayesiyle geceleri işlenerek halat ve sicim haline getirilir. Bu halat ve sicimler bölgenin önemli ve büyük iskân merkezlerine sevk edilir. Öyle ki Urfa, Nizip ve Gaziantep şehirlerinde sadece halat ve sicim satan dükkânların toplandığı pazar ve çarşılar mevcuttur.

Birecik'te kendircilikle işgal eden halk, kendir işleme aylarında Fırat Nehri kıyısında kendir çubuklarından yaptıkları çardaklarda ikâmet ederler (Resim: 5). Kendir işleme mevsimi geçince kasabadaki evlerine avdet ederler. Lifleri alınmış kendir çubuklarından bu civarda yakacak olarak faydalanılır.

Birecik'te kendirciliğin mevcudiyeti ve gelişmesi birçok sebeplerle ilgilidir. Başta, Birecik kasabası kenevir ekim alanlarına ve kendir satım merkezlerine göre merkezî bir durumdadır. Gaziantep - Urfa şosesi üzerinde bulunan Birecik kasabasına, hasat edilen kendir çubukları kolayca getirilebildiği gibi, işlenmiş sicim ve halatlar pazarlara kolayca gönderilmektedir. Bunlardan başka Birecik

kasabası Fırat Nehri gibi tabii bir kendir ıslatma havuzuna maliktir. Üstelik kendir hasadını takibeden Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında, Fırat Nehri havzasının yağışsız olması, bu aylarda sularının çekilme ve berraklığına yol açar. Kendirciler, suları çekilmiş vâdi tabanını düzlükleri üzerine kolaylıkla kendir harmanlarını yapar, çardaklarını kurarlar. Suyun berrak ve duruluğu, kendir liflerine açık renk ve temizlik sağladığından, kendirciler tarafından istenilen önemli bir özelliktir. Bu sebeplere Birecik kasabasındaki iş sahası darlığını ve kendircilikle uğraşacak nüfus varlığını da ilâve edebiliriz.

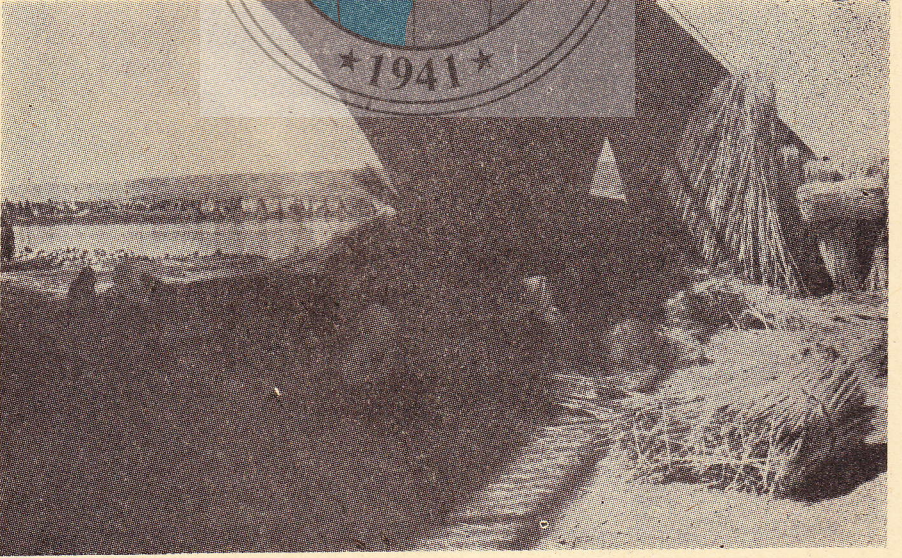

Resim: 1. Birecik Köprüsü ve Fırat Vâdisinde kendir harmanları (Foto: E. Kalelioğlu).

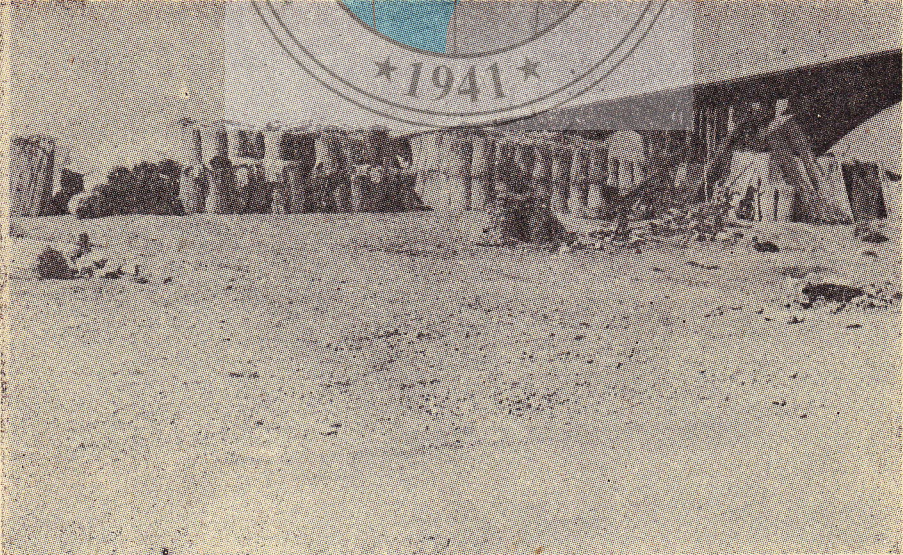
Resim: 2. Fırat Nehrinde kenevir demetlerinin ıslatılması ve arkada kenevir harmanları (Foto: E. Kalelioğlu).

Resim: 3. Birecik Köprüsünün gölgesinde kenevir lifi soyan kadın ve genç kızlar (Foto: E. Kalelioğlu).

Resim: 4. Birecik Köprüsü altında kenevir lifinin dövülüşü
(Foto: E. Kalelioğlu).

Resim: 5. Birecik Köprüsü altında Fırat Vâdisinde kendir çubuklarından
yapılmış çardaklar (Foto: E. Kalelioğlu).